

II

**HRVATSKA KATALOŽNA PRAVILA /
CROATIAN CATALOGUING RULES**

RAD NA PRAVILNIKU ZA OPIS I PRISTUP GRAĐI U KNJIŽNICAMA, ARHIVIMA I MUZEJIMA

Tinka Katić

*Nacionalna i sveučilišna knjižnica
u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska*

KLJUČNE RIJEČI:

Program „Izrada, objavljivanje i održavanje nacionalnog pravilnika za katalogizaciju“; nacionalna pravila za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima – razvoj, objavljivanje i održavanje

SAŽETAK

U članku se opisuje rad na Pravilniku za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Rad se odvijao od 2013. do ožujka 2019. u okviru Programa „Izrada, objavljivanje i održavanje nacionalnog pravilnika za katalogizaciju“, koji je potekao unutar triju baštinskih zajednica – knjižnične, arhivske i muzejske te akademske zajednice (odjeli/odsjeci informacijske i komunikacijske znanosti), a financiran je sredstvima Ministarstva kulture i suradnih ustanova. Od ožujka 2019. objavljivanje te daljnji razvoj i održavanje Pravilnika preuzele su tri krovne baštinske ustanove – Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Hrvatski državni arhiv i Muzejski dokumentacijski centar.

Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima razvijao se u okviru Programa „Izrada, objavljivanje i održavanje nacionalnog pravilnika za katalogizaciju“, koji je potekao unutar triju baštinskih zajednica – knjižnične, arhivske i muzejske te akademske zajednice (odjeli/odsjeci informacijske i komunikacijske znanosti). Pripreme su započele 2013., a službeno odvijanje Programa 2014. Rad se provodio u okviru Upravnog odbora i Stručnog odbora za izradu nacionalnog pravilnika za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima do ožujka 2019. Mirna Willer bila je predsjednicom Stručnog odbora. Od svibnja 2019., u istoj ulozi nastavlja aktivnosti u Stalnom odboru za razvoj i održavanje *Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima*, koji je osnovan na temelju ugovora o sunakladništvu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, Hrvatskog državnog arhiva i Muzejskog dokumentacijskog centra. Uz svoju neiscrpnu radnu energiju, entuzijizam i upornost, Mirna je u ovaj projekt unijela ne samo sva svoja znanja i iskustva stečena istraživanjem povijesti i teorije abecednih autorsko-naslovnih kataloga i kataložnih pravila, kreiranjem i sukreiranjem razvoja međunarodnih bibliografskih standarda – UNIMARC formata, ISBD-a, konceptualnih modela bibliografskih i autoriziranih podataka te praćenjem konvergencije baštinskih standarda, modela i kataložnih pravila, uz nezaobilazno bavljenje implementacijom suvremenih tehnologija u izradi kataloga nego i viziju razvoja nacionalnog pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima u novoj tehnologiji povezanih otvorenih podataka. Kao vrsni pedagog pak usmjeravala je svoje mlađe kolege, studente i doktorande, ponajprije Anu Vukadin, u dinamično područje standardizacije te na taj način osigurala budućnost ovog, možda nije pretjerano reći, njezina „životnog djela“.

Polazišta

Hrvatska kataložna pravila sadržana u *Pravilniku i priručniku za izradbu abecednih kataloga* Eve Verone (1970./1986. – 1983.) nastala su u prvoj fazi razvoja kataloga (kataloga na listićima, do 1970-ih godina) kada se konsolidira teorija kataloga u okviru međunarodne knjižnične zajednice (IFLA) u svrhu ujednačivanja opisa u katalozima i bibliografijama te razmjene bibliografskih podataka na nacionalnoj i međunarodnoj razini. U drugoj fazi (do 1990-ih godina), hrvatska kataložna pravila ugrađuju se, uz određene prilagodbe, u format za strojno čitljivo katalogiziranje čime se postiže njihova funkcionalnost u *online* okruženju. Treća faza razvoja kataloga nastupa početkom 90-ih, kada informacijska i komunikacijska tehnologija

i internet, pored zahtjeva za razvoj *online web* kataloga, nalaže i potrebu definiranja informacijskog odnosa prema digitalnim dokumentima i njihovim svojstvima. Hrvatska kataložna pravila, nastala u prvoj fazi, nemaju rješenja za prijelaz u treću fazu, a to je ponajprije funkcionalnost u *web* okruženju. Ulaskom u četvrtu fazu razvoja kataloga, međunarodni bibliografski standardi definiraju se u formatu koji propisuje zajednica semantičkog *weba* sa svrhom njihova korištenja u objavljivanju bibliografskih podataka kao povezanih otvorenih podataka na *webu* podataka. Istraživanja i postignuti rezultati u tom području ujedno upućuju i na načine oblikovanja određenih pravila (standarde, modele, kataložna pravila) kako bi bila upotrebljiva u tom novom okruženju.

Tijekom posljednjih desetljeća pitanje osuvremenjivanja *Pravilnika i priručnika*, utemeljena na međunarodnim dogovorima o strukturi i načelima izrade abecednih kataloga (Pariz, 1961.) i međunarodnom standardu za bibliografski opis omeđenih publikacija (ISBD, 1971.), parcijalno se rješavalo ili premošćivalo na različite, često nedosljedne, načine u praktičnom radu, najčešće primjenom različitih (specijaliziranih) međunarodnih bibliografskih standarda (ISBD-a) pri katalogizaciji građe koju, pored knjiga, nalazimo u knjižnicama. O tome se dosta objavljivalo u časopisima i zbornicima radova s različitih skupova te su se pisali magistarski i doktorski radovi iz čega je proizašao znatan korpus stručnih i znanstvenih radova koji mogu poslužiti kao relevantna podloga za razvoj nacionalnih kataložnih pravila (Willer i Barbarić, 2012, str. 25–31).¹ Od skupova ističemo međunarodnu konferenciju u povodu 100. godišnjice rođenja svjetski priznate teoretičarke katalogizacije i autorice hrvatskih kataložnih pravila – Eve Verone (2005.) te pripadajući zbornik koji su uredile M. Willer i A. Barbarić (2007). Na konferenciji se već ukazuju smjerovi razvoja nacionalnih kataložnih pravila – razvoj novih ili preradba postojećih. Naznačenu dvojbu u svojim će radovima temeljito razmatrati M. Willer i A. Barbarić na 13. i 15. seminaru Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture (AKM). U prvom radu (Barbarić i Willer, 2010), navode se četiri moguća scenarija razvoja hrvatskog kataložnog pravilnika koji se kreću od neznatnih promjena u postojećem Pravilniku (*status quo*), zamjene drugog dijela Pravilnika objedinjenim izdanjem ISBD-a, prihvaćanja RDA-a (*Resource Description and Access*) do temeljite preradbe postojećeg Pravilnika ili izrade potpuno novog pravilnika. Isto tako, ističu da novi pravilnik mora obuhvatiti

1 Bibliografija radova objavljena kao prilog navedenom članku osuvremenjena je i znatno dopunjena te objavljena na mrežnoj stranici Programa „Izrada, objavljivanje i održavanje nacionalnog pravilnika za katalogizaciju“, <http://npk.nsk.hr/pravilnik/bibliografija/>.

sve vrste građe i oblike sadržaja, da mora biti usklađen s novim međunarodnim kataložnim načelima, standardima i konceptualnim modelima, da ne smije zanemariti nacionalnu kataložnu tradiciju te da bude primjenjiv i u drugim zajednicama – arhivskoj, muzejskoj, knjižarskoj, nakladničkoj i dr. U drugom radu (Willer i Barbarić, 2012), istraživši korpus hrvatske kataložne literature, dodatno osnažuju svoju ideju o daljnjem razvoju nacionalnih kataložnih pravila koji bi svakako trebao ići i u smjeru predstavljanja bibliografskih podataka kao povezanih otvorenih podataka za semantički *web*. O uključivanju muzejske i arhivske zajednice u razvoj kataložnog pravilnika bilo je riječi na idućem, 16. seminaru AKM (Willer, Barbarić i Katić, 2013). Premda su autorice oprezno ispitivale (i potvrdile) mogućnost suradnje na izradi i donošenju zajedničkih pravila za izbor i oblik pristupnica s ciljem izgradnje nacionalne normativne datoteke, u raspravi koja je uslijedila nakon izlaganja jasno je iskazana potreba za cjelovitim pravilnikom koji bi bio primjenjiv u svim trima baštinskim zajednicama.

Kraj 1990-ih godina i početak 21. stoljeća također je razdoblje intenzivnog razvoja standardizacije u međunarodnoj knjižničnoj, arhivskoj i muzejskoj zajednici, u čemu aktivno sudjeluju i hrvatski stručnjaci. U knjižničnoj zajednici, primjerice, radi se na razvoju formata UNIMARC za bibliografske i autorizirane podatke,² usklađivanju pojedinih ISBD-a (Objedinjeno izdanje ISBD-a objavljeno 2011., hrv. prijevod 2014.),³ razvoju novih konceptualnih modela organizacije bibliografskih informacija (FRBR, 1998.; FRAD,⁴ 2009. i FR SAD, 2010.; IFLA LRM,⁵ 2017.) i donošenju Međunarodnih kataložnih načela (2009.) razvoju i donošenju talijanskih kataložnih pravila *Regole italiane di catalogazione* (2009) te angloameričkih kataložnih pravila *Resource Description and Access* (RDA) (2010). Za praćenje razvoja RDA-a i njegove aproprijacije u Europi osnovan je EURIG: European RDA Interest Group, čiji rad prati i Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Istodobno s knjižničnom zajednicom, muzejska zajednica 1999. objavljuje svoj referentni model CIDOC *Conceptual Reference Model* (CRM), koji je

- 2 M. Willer bila je članicom Permanent UNIMARC Committee od njegova osnutka 1991., a predsjednicom 1997. – 2005., nakon čega je proglašena konzultantom i počasnim članom. Također, bila je članicom Section on Information Technology (2001. – 2003.), Committee on Standards' Linked Data Technical Sub-Committee (LIDATEC) (2015. – 2017.), u vezi s radom na primjeni tehnologije povezanih podataka u objavljivanju IFLA-inih standarda i modela.
- 3 M. Willer bila je članicom (2005. – 2009.; 2015. – 2019.) i predsjednicom (2011. – 2015.) ISBD Review Group te članicom, odnosno predsjednicom više njezinih radnih skupina – Study Group on Future Directions on the ISBDs (2004. – 2007.), Material Designation Study Group (2008. – 2011.) i ISBD/XML Study Group (predsjednica, 2008. – 2011., članica, 2011. – 2015.) koja je 2013. preimenovana u ISBD Linked Data Study Group.
- 4 M. Willer bila je članicom Working Group on Minimal Level Authority Records and the ISADN (1996. – 1998.) čiji je rad nastavila skupina Working Group on the Functional Requirements and Numbering of Name Authority Records: FRANAR, odgovorna za donošenje konceptualnog modela FRAD (1999. – 2009.).
- 5 M. Willer bila je osoba za vezu između ISBD Review Group i IFLA FRBR Review Group (2011. – 2015.).

u svojem daljnjem razvoju znatno utjecao na definiranje novog IFLA-ina modela LRM i na povezivanje knjižnične i muzejske zajednice. Arhivska zajednica objavila je 2016. nacrt svojeg konceptualnog modela RiC: *Records in Contexts*, temeljenog na međunarodnim arhivskim standardima i najnovijim spoznajama stečenim istraživanjem i praksom u sve propulzivnijem području shvaćanja uloge arhiva u društvu.

Jasno iskazana potreba za razvojem (zajedničkih) nacionalnih kataložnih pravila, najprije u knjižničnoj, a potom i u drugim baštinskim zajednicama – muzejskoj i arhivskoj, putem snažne publicističke aktivnosti i razmjene znanja i iskustava baštinskih stručnjaka na skupovima (ponajprije na seminarima AKM) i drugim forumima (npr., Komisija za katalogizaciju Hrvatskog knjižničarskog društva) te postignuća u području međunarodnih standarda i konceptualnih modela svih triju zajednica te razvoj novih kataložnih pravilnika u talijanskoj i angloameričkoj zajednici, potaknula je Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu da u svoj *Strateški plan rada: 2013. – 2015.*, kao jedan od bitnih ciljeva i zadaća, uvrsti rad na razvoju nacionalnih kataložnih pravila. Slijedom toga, Knjižnica 2013. pokreće Program „Izrada, objavljivanje i održavanje nacionalnog pravilnika za katalogizaciju“ te poziva na suradnju Hrvatsko knjižničarsko društvo, Hrvatski državni arhiv, Muzejski dokumentacijski centar, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru i Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Sve su te ustanove pristale na suradnju i potpisale *Sporazum o suradnji na izradi nacionalnog pravilnika za katalogizaciju* (2013.) te četiri aneksa. *Aneks I.* (2014.) sklopljen je radi uključivanja još dviju suradnih ustanova – predstavnicu matičnih muzeja – Hrvatskog prirodoslovnog muzeja i Muzeja za umjetnost i obrt, dok su *Aneks II.* (2016.), *Aneks III.* (2017.) i *Aneks IV.* (2018.) sklopljeni radi formaliziranja nastavka suradnje.

O Programu „Izrada, objavljivanje i održavanje nacionalnog pravilnika za katalogizaciju: 2013./2014. – 2019.“

Cilj, referentni okvir i načela izrade pravilnika

Cilj je Programa bio izraditi nacionalni pravilnik za katalogizaciju u kojem će se propisati uvjeti za opis, identifikaciju i pristup jedinicama građe u knjižnicama, arhivima i muzejima.

Izrada pravilnika temeljila se na:

- konceptualnim modelima
 - CIDOC Conceptual Reference Model (CIDOC CRM)
 - IFLA Library Reference Model (IFLA LRM)
 - Records in Contexts (RiC)
- kataložnim pravilima, smjernicama, standardima i pravilnicima triju zajednica
 - Cataloging Cultural Objects (CCO)
 - Categories for the Description of Works of Art (CDWA)
 - Guidelines for Authority Records and References (GARR)
 - International Guidelines for Museum Object Information: the CIDOC Information Categories
 - ISBD: međunarodni standardni bibliografski opis
 - Međunarodna norma arhivističkog normiranog zapisa za pravne i fizičke osobe te obitelji (ISAAR(CPF))
 - Međunarodna norma za opis arhivskog gradiva (ISAD(G))
 - Međunarodna norma za opis ustanova s arhivskim gradivom (ISDIAH)
 - Pravilnik o evidencijama u arhivima
 - Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi

te na prepoznavanju nove tehnološke platforme za izradu kataloga – tehnologije povezanih podataka i semantičkog *weba*.

Načela za izradu pravilnika definirana su u dokumentu *Opseg, svrha i upotreba pravilnika, te ciljevi i načela izrade*, koji je izradila Radna grupa za model i strategiju razvoja, a usvojio Stručni odbor.⁶ To su: *primjerenost korisniku* (odluke koje se donose pri izradi opisa i nadziranih oblika imena za pristup trebaju uzeti u obzir korisnika), *opća uporaba* (normizirani rječnik koji se upotrebljava u opisu i pristupu treba biti usklađen s rječnikom većine korisnika), *prikazivanje* (opisi i nadzirani oblici imena trebaju se temeljiti na opisu kojim se opisuje entitet sam), *točnost* (opisani entitet treba biti vjerno prikazan), *dostatnost i nužnost* (treba uključiti samo one elemente opisa i nadziranih oblika imena za pristup koji su potrebni kako bi se udovoljilo postupcima korisnika i koji su bitni za jedinstvenu identifikaciju entiteta), *značajnost* (podatkovni elementi trebaju biti bibliografski značajni), *ekonomičnost* (kad postoje al-

6 Objavljeno na mrežnoj stranici Programa, <http://npk.nsk.hr/pravilnik/opseg-svrha-i-upotreba-pravilnika-te-ciljevi-i-nacela-izrade/>.

ternativni načini postizanja cilja, potrebno je odabrati onaj koji unapređuje ekonomičnost, tj. najmanji trošak ili najjednostavniji pristup), *ujednačenost i normizacija* (opisi i izrada pristupnica trebaju biti normirani u opsegu i mjeri koja je moguća) i *integracija* (opisi svih vrsta građe i nadziranih oblika imena entiteta trebaju se temeljiti na zajedničkom skupu pravila u opsegu koji je moguće postići).

Organizacija rada

Na temelju *Sporazuma o suradnji na izradi nacionalnog pravilnika za katalogizaciju* i njegovih aneksa, rad se odvijao na trima povezanim razinama: u okviru Upravnog odbora i Stručnog odbora, čije članove čine predstavnici navedenih suradničkih ustanova te u okviru radnih grupa unutar kojih djeluju knjižničari, arhivisti, muzejski stručnjaci te predstavnici akademske zajednice. Također su angažirani domaći i strani savjetnici te imenovana urednica Pravilnika.

Upravni odbor osnovan je sa zadaćom osiguravanja financijskih sredstava za izradu pravilnika, donošenja odluka o raspoređivanju sredstava, nadzora nad raspolaganjem financijskim sredstvima te nadzora nad radom Stručnog odbora, a čine ga predstavnici suradničkih ustanova:

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Dunja Seiter-Šverko, prof. (od 9. 7. 2013. do 6. 7. 2016.) (predsjednica)

dr. sc. Tatijana Petrić, (od 7. 7. 2016. do 11. 3. 2019.) (predsjednica)

Hrvatsko knjižničarsko društvo

Marijana Mišetić, prof., Zagreb (od 9. 7. 2013. do 6. 7. 2016.)

dr. sc. Dunja Holcer (od 6. 7. 2016. do 11. 10. 2018.)

dr. sc. Dijana Machala (od 11. 10. 2018. do 11. 3. 2019.)

Sveučilište u Zadru, Odjel za informacijske znanosti

izv. prof. dr. sc. Ivanka Stričević, (od 9. 7. 2013. do 6. 7. 2016.)

doc. dr. sc. Franjo Pehar (od 6. 7. 2016. do 11. 3. 2019.)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

prof. dr. sc. Vladimir Mateljan, (od 9. 7. 2013. do 19. 2. 2014.; od 6. 7. 2016. do 11. 3. 2019.)

prof. dr. sc. Jadranka Lasić Lazić (od 19. 2. 2014. do 6. 7. 2016.)

red. prof. dr. sc. Mihaela Banek Zorica (od 1. 3. 2019. do 11. 3. 2019.)

Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Odsjek za informacij-

ske znanosti

prof. dr. sc. Kornelija Petr Balog, (od 9. 7. 2013. do 6. 7. 2016.)

izv. prof. dr. sc. Gordana Dukić (od 6. 7. 2016. do 28. 2. 2018.)

doc. dr. sc. Boris Badurina (od 28. 2. 2018. do 11. 3. 2019.)

Hrvatski državni arhiv, Zagreb

dr. sc. Vlatka Lemić, (od 9. 7. 2013. do 6. 7. 2016.)

dr. sc. Mario Stipančević (od 6. 7. 2016. do 14. 6. 2017.)

dr. sc. Dinko Čutura (od 14. 6. 2017. do 11. 3. 2019.)

Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

Višnja Zgaga. (od 9. 7. 2013. do 14. 6. 2017.)

Maja Kocijan (od 14. 6. 2017. do 11. 3. 2019.)

Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

Miroslav Gašparović (od 19. 2. 2014. do 11. 3. 2019.)

Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb

prof. dr. sc. Tatjana Vlahović (od 19. 2. 2014. do 11. 3. 2019.)

Temeljne su zadaće Stručnog odbora bile strateško planiranje i organizacija rada u skladu s prihvaćenim terminskim planom, imenovanje i koordinacija rada radnih grupa i urednika, utvrđivanje, odobravanje i usvajanje konačnog teksta pravilnika, te priprema i podnošenje izvještaja o rezultatima rada Upravnom odboru, a činili su ga:

1. prof. dr. sc. Mirna Willer, Odjel za informacijske znanosti, Sveučilište u Zadru (predsjednica)
2. Jelena Balog Vojak, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb
3. izv. prof. dr. sc. Ana Barbarić, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
4. Tanja Buzina, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
5. Markita Franulić, Tehnički muzej Nikola Tesla, Zagreb (do 20. ožujka 2015.)
6. Vesna Hodak, Hrvatsko knjižničarsko društvo, Zagreb
7. dr. sc. Jozo Ivanović, Hrvatski državni arhiv, Zagreb
8. dr. sc. Vesna Lovrić Plantić, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb (od 20. ožujka 2015.)
9. prof. dr. sc. Kornelija Petr Balog, Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Osijek
10. Snježana Radovanlija Mileusnić, Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

Tajnica Stručnog odbora bila je doc. dr. sc. Marijana Tomić, Odjel za informacijske znanosti, Sveučilište u Zadru, a pridruženi članovi Dora Bošković, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb i doc. dr. sc. Goran Zlodi, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Stručni odbor imenovao je osam radnih grupa, i to Radnu grupu za model i strategiju razvoja (voditeljica M. Willer), Radnu grupu za kataložni opis Komisije za katalogizaciju HKD-a (voditeljica V. Hodak), Radnu grupu za pristupnice Komisije za katalogizaciju HKD-a (voditeljica D. Polanski), Radnu grupu za katalogizaciju NSK (voditeljica T. Buzina), Radnu grupu za normativni nadzor NSK (voditeljica E. Ekinović Micak), Radnu grupu muzejskih djelatnika (voditeljice S. Radovanlija Mileusić i J. Balog Vojak), Radnu grupu arhivskih djelatnika (voditelj J. Ivanović) i Radnu grupu za edukaciju (voditeljica A. Barbarić).⁷ Radne grupe izrađivale su prijedloge za pojedine dionice izrade pravilnika koje je usvojio Stručni odbor.

Stručni odbor usko je surađivao s urednicom pravilnika dr. sc. Anom Vukadin i koordinatoricom Programa dr. sc. Tinkom Katić, a u donošenju strateških odluka oslanjao se na hrvatske i inozemne savjetnike. To su:

1. Gordon Dunsire, konzultant, Edinburgh, UK; predsjednik IFLA-ine Tehničke grupe za imenske prostore (povezani podaci) i predsjednik JSC/RDA (angloamerička i pridružena njemačka kataložna zajednica)
2. prof. dr. sc. Anne J. Gilliland, Department of Information Studies, University of California, Los Angeles, SAD (arhivističke znanosti)
3. prof. dr. sc. Maja Žumer, Univerza v Ljubljani, Slovenija, članica IFLA-ine skupine za pregled FRBR-a, te Uredničke skupine za objedinjavanje (IFLA LRM)
4. izv. prof. dr. sc. Nives Tomašević, Odjel za informacijske znanosti, Sveučilište u Zadru
5. Ivona Despot, Naklada Ljevak, Zagreb (nakladnička zajednica).

Održano je 12 sjednica Upravnog odbora, 26 sastanaka Stručnog odbora te brojni sastanci radnih grupa. U navedenim odborima te radnim grupama, uključujući i domaće i inozemne savjetnike, u rad na Programu bilo je uključeno ukupno 105 stručnjaka, a utrošeno je ukupno 20.098 sati.

Rad je transparentan i otvoren javnosti putem objava dokumentacije o aktivnostima na svim razinama – upravljačkoj i stručnoj, na mrežnoj stranici Pro-

7 Popisi članova radnih grupa i njihova dokumentacija dostupni na: <http://npk.nsk.hr/>.

grama, <http://npk.nsk.hr/>. Na nju se upućuje s mrežnih stranica Muzejskog dokumentacijskog centra i Hrvatskog državnog arhiva te portala Katalogizacija & Klasifikacija NSK.⁸

Financiranje rada

Rad se financirao sredstvima Ministarstva kulture koja se dodjeljuju putem *Poziva za predlaganje javnih potreba u kulturi* te sredstvima suradnih ustanova koja uključuju stvarne troškove i trošak radnih sati iskazan u kn (sredstva za plaće djelatnika).

TABLICA 1. Pregled utrošenih sredstava za rad na Programu u razdoblju 2014. – 2018.

Godina	Stvarni troškovi suradnih ustanova ⁹	Broj radnih sati suradnih ustanova iskazan u kn ¹⁰	Sredstva Ministarstva kulture ¹¹	Ukupno
2014.	52.996,00	170.470,00	50.000,00	273.466,00
2015.	35.924,00	752.800,00	100.000,00	888.724,00
2016.	69.635,00	541.400,00	-	611.035,00
2017.	26.781,00	263.500,00	50.000,00	340.281,00
2018.	11.148,00	281.700,00	70.000,00	362.848,00
Ukupno:	196.484,00	2.009.870,00	270.000,00	2.476.354,00

O Pravilniku

Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima namijenjen je ponajprije knjižnicama, arhivima i muzejima, a utemeljen je na nacionalnoj kataložnoj tradiciji i usklađen s novim međunarodnim kataložnim načelima,

8 Muzejski dokumentacijski centar, <http://www.mdc.hr/hr/muzeji/projekti/nacionalni-pravilnik-za-katalogizaciju/>, Hrvatski državni arhiv, <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/Nacionalni-pravilnik-za-katalogizaciju/>, portal Katalogizacija & Klasifikacija NSK, <http://katalogizacija.nsk.hr/>.

9 Uključuje troškove sudjelovanja na relevantnim skupovima i putne troškove za sudjelovanja na radnim sastancima. U 2016., s obzirom na to da Ministarstvo kulture za tu godinu nije dodijelilo sredstva, uključeni su i troškovi druge rate za razvoj *web* aplikacije za izradu i objavljivanje pravilnika u iznosu 44.040,00 kn (prva rata u iznosu 43.960,00 kn plaćena je sredstvima Ministarstva kulture u 2015.).

10 Ukupno je utrošeno 20.098,7 sati što pomnoženo s prosječnom cijenom sata od 100,00 kn iznosi 2.009.870,00 kn. To su sredstva koja su suradne ustanove utrošile za plaće svojih djelatnika uključenih u rad na Programu.

11 Sredstva Ministarstva kulture utrošena su na izradu i nadogradnju *web* aplikacije za izradu i objavljivanje pravilnika te izradu portala za pristup pravilniku (www.kam.hr/), dizajn loga i korica pravilnika (ukupno 162.450,00 kn). Iznos od 107.550,00 kn utrošen je za održavanje pet sastanaka Stručnog odbora izvan Zagreba, diseminaciju i promociju pravilnika na skupovima te putne troškove inozemnih savjetnika.

konceptualnim modelima i standardima svih triju zajednica. Naime, zahvaljujući novim mogućnostima pretraživanja, razmjene i povezivanja podataka digitalno okruženje pridonosi

[...] međusobnom zbližavanju baštinskih zajednica, koje prepoznaju zajedničke ciljeve i rade na usklađivanju standarda za opis građe kako bi uz što manje troškove povećale dostupnost svojih podataka kroz skupne kataloge, portale, web servise i druge mrežne usluge. Iz toga proizlaze dva temeljna zahtjeva kojima mora udovoljiti novi kataložni pravilnik. Prvi je zahtjev prilagodba kataloga novim tehnologijama, posebice tehnologiji povezanih otvorenih podataka (*linked open data*), pri čemu se ne smije izgubiti iz vida i mogućnost funkcioniranja u drugim tehnološkim okruženjima. Drugi je zahtjev utvrđivanje zajedničkog skupa pravila kojima će se moći koristiti arhivska, knjižnična i muzejska zajednica. Takav skup pravila [...] podrazumijeva da se predmet opisa jednoznačno identificira [istaknula T. K.] bez obzira na to tko ga je, kada i gdje opisao, ali i da se pritom očuva specifičan kontekst u kojemu ga sagledava određena zajednica ili ustanova, odnosno njezini korisnici (Vukadin, 2017, str. 112).

Tijekom razdoblja 2014. – 2015. intenzivno se radilo na pripremi dokumentacije (teorijski okvir, usporedne analize i mapiranja standarda svih triju zajednica), donošenju načela i utvrđivanju strukture pravilnika i samih pravila te na pripremi specifikacija za *web* aplikaciju za izradu i objavljivanje pravilnika kao *online* publikacije, o čemu svjedoči i znatan broj utrošenih radnih sati u tom razdoblju (v. Tablicu). Razvoj *web* aplikacije započeo je krajem 2015., te se u skladu s raspoloživim sredstvima dograđuje na godišnjoj razini.

Po instalaciji *web* aplikacije sredinom 2016., a na temelju utvrđene strukture, započeo je rad na oblikovanju pravila za opis i pristup građi. Od ukupno 13 poglavlja do kraja 2018., odnosno polovice 2019. u cijelosti je dovršeno sedam poglavlja („Uvodna poglavlja“, „Stvarni prikaz jedinice građe“, „Identifikacija jedinice građe“, „Sadržaj jedinice građe“, „Tematika jedinice građe“, „Materijalni opis jedinice građe“ i „Dostupnost i uporaba jedinice građe“) te nacrti šest dodataka („Referentni izvori“, „Kratice“, „Transliteracijske/transkripcijske sheme“, „Tezaurus vrsta odgovornosti“, „Mapiranje Pravilnika u formate UNIMARC, MARC 21, CDWA, Spectrum, *Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije* (u izradi), ISAD(G) i ISAAR(CPF)“ i „Pojmovnik“). Radna verzija Pra-

vilnika objavljena je na mrežnim stranicama Nacionalne i sveučilišne knjižnice, <http://nkp.nsk.hr/>, a pristupa joj se besplatno, uz registraciju.

Uz izradu pravila te razvoj *web* aplikacije i portala, osobita se pozornost posvetila promociji Pravidnika te, što je osobito važno za njegovu aproprijaciju, edukaciji edukatora za njegovu primjenu u čitavoj korisničkoj zajednici. Naime, u okviru Centra za stalno stručno usavršavanje pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, održan je 2018. tečaj koji je obuhvatio osam tematskih radionica za opis različitih vrsta građe (zbirna građa, omeđena tekstualna građa, neomeđena tekstualna građa, pokretne slike i glazba, likovna građa, kartografska građa, objekti kulturne i prirodne baštine te stara i rijetka tiskana i rukopisna građa), a pohađalo ga je ukupno 189 polaznika.

U 2019. započela je redakcija dovršenih pravila za opis za koju su zaduženi stručnjaci iz knjižnične (Elia Ekinović Micak i Vikica Semenski), muzejske (dr. sc. Tamara Štefanac i Matija Dronjić) i arhivske zajednice (dr. sc. Rajka Bućin i mr. sc. Mirjana Jurić). Planira se drugi ciklus edukacije koji će se u okviru deset radionica usmjeriti na pravila za pristup i, što je jedan korak naprijed, na primjenu Pravidnika u informacijskim sustavima. No, prije toga potrebno je završiti preostala poglavlja („Vremenski ciklus jedinice građe“, „Identifikacija i opis agenta“, „Identifikacija i opis mjesta“, „Identifikacija i opis vremenskog raspona“, „Odnosi između jedinica građe“ i „Odnosi između jedinica građe i agenta“) i sve dodatke (uz navedene, još i „Vrste građe“).

U 2020., planira se dovršetak još nekoliko dodataka („Sintaksa i interpunkcija prema Međunarodnom standardnom bibliografskom opisu (ISBD)“, „Usvojeni naslovi za hrvatska anonimna i povijesna djela“, „Popis elemenata podataka i odnosa za njihovo objavljivanje kao povezanih otvorenih podataka (*linked open data*) u imenskom prostoru“ te „Cjeloviti primjeri“). Po završetku stručne redakcije (travanj 2020.), Pravidnik će se doraditi te objaviti u prvoj standardnoj inačici. Pravidniku te pratećim sadržajima u vezi s njegovom primjenom besplatno će se pristupati putem već izrađenog portala www.kam.hr. Ostale aktivnosti tijekom 2020. usmjerit će se na primjenu Pravidnika, ponajprije njegovu implementaciju u informacijskim sustavima pojedinih ustanova, i to trećim edukacijskim ciklusom te daljnjim razvojem *web* aplikacije koji će uključiti i povezivanje elemenata Pravidnika s elementima objavljenim u registru imenskog prostora za povezane otvorene podatke o kojem se u ovoj fazi rada još raspravlja.

Zaključno

U 2019. bilo je potrebno donijeti važnu odluku u vezi s daljnjim razvojem i održavanjem Pravilnika. Naime, do 28. veljače 2019. vrijedio je *Sporazum o izradi, objavljivanju i održavanju nacionalnog pravilnika za katalogizaciju*, odnosno do tog datuma za Pravilnik su bile odgovorne ustanove – potpisnice Sporazuma.

Kako bi se osigurao dovršetak rada na Pravilniku i njegovo objavljivanje te održavanje i razvoj u budućnosti, Stručni odbor predložio je Upravnom odboru da se, umjesto još jednog produljenja Sporazuma, odabere novi oblik suradnje. U tu je svrhu izrađen prijedlog *Modela objavljivanja, razvoja i održavanja te osiguranja dostupnosti Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima* u kojem se za nakladnike predlažu Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Hrvatski državni arhiv i Muzejski dokumentacijski centar. Smatralo se da, od svih suradnih ustanova, ove tri, zbog svojeg statusa, poslanja i zadaća, mogu preuzeti/podijeliti sve nakladničke funkcije – uređivanje, oblikovanje, tiskanje, promociju, edukaciju, distribuciju (korištenje) te osigurati stabilnost publikacije trajnim održavanjem i osuvremenjivanjem *web* aplikacije i daljnjim razvojem Pravilnika. Upravni odbor prihvatio je predloženi model te je 11. ožujka 2019. potpisan *Ugovor o objavljivanju (sunakladništvu), razvoju i održavanju te osiguranju dostupnosti Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima* između Nacionalne i sveučilišne knjižnice, Hrvatskog državnog arhiva i Muzejskog dokumentacijskog centra. Uz predstavnike nakladnika, sudjelovanje predstavnika ostalih suradnih ustanova – stručnih udruga i akademske zajednice, očekuje se i dalje u Stalnom odboru za razvoj i održavanje Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima koji je konstituiran 17. svibnja 2019.

S obzirom na obiman rad velikog broja stručnjaka te uložena znatna financijska sredstva, a ponajprije potrebu AKM zajednice za jedinstvenim standardom nužnim za opis, razmjenu, povezivanje, integraciju i ponovnu uporabu podataka, što doprinosi racionalizaciji poslovanja i olakšava dostupnost informacija o građi, očekuje se daljnja podrška i baštinskih ustanova i Ministarstva kulture u osiguranju prihvaćanja i primjene Pravilnika u AKM zajednici te njegova održavanja i razvoja kao *online* publikacije.

LITERATURA

- BARBARIĆ, A. i WILLER, M. (2010). Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo? Preliminarno istraživanje. U M. Willer i S. Faletar Tanacković, S. (ur.), *13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova* (str. 110–134). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Međunarodni skup u čast 100. godišnjice rođenja Eve Verone, Zagreb, 17. – 18. studenoga 2005. = International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17-18, 2005 (2007). Willer, M. i Barbarić, A. (ur. = eds). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association.
- VUKADIN, A. (2017). Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima: načela i struktura. *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*, 20, 110–129.
- WILLER, M. i BARBARIĆ, A. (2012). Prema novom hrvatskom kataložnom pravilniku kao standardu sadržaja podataka. U D. Hasenay i M. Krtalić (ur.), *15. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova* (str. 1–31). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- WILLER, M., BARBARIĆ, A. i KATIĆ, T. (2013). Prema zajedničkim pravilima za izbor i oblik pristupnica za imena u AKM zajednici. U N. Tomašević i I. Despot, *16. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova* (str. 1–16). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo

RULES FOR RESOURCE DESCRIPTION AND ACCESS IN LIBRARIES, ARCHIVES AND MUSEUMS

WORK IN PROGRESS

KEYWORDS:

Project “Production, publishing and maintaining the national cataloguing rules”; Rules for Resource Description and Access in Libraries, Archives and Museums – development, publishing and maintenance

ABSTRACT

The work on the Rules for Resource Description and Access in Libraries, Archives and Museums (Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima – KAM) was initially carried out within the Project “Production, publishing and maintaining the national cataloguing rules” initiated by the library, archive, museum and academic communities (departments of information and communication sciences), and financed by the Ministry of Culture of the Republic of Croatia. Preparations for the project started in 2013 with the official launch in 2014. The work was realised within the Governing Board and the Professional Board until the final wrap up of the project in March 2019. Mirna Willer was the chair of the Professional Board. Since May 2019 she has maintained same function as the chair of the Standing Committee for Development and Maintaining of KAM, the newly established body based on the contract between co-publishers of KAM – National and University Library in Zagreb, Croatian State Archives and Museum Documentation Centre. With her inexhaustible energy, enthusiasm and perseverance in her work, Mirna has brought into this project not only her knowledge and experience gained in her research into the history and theory of alphabetical author-title catalogues and cataloguing rules, creation and co-creation of development of international bibliographic standards – UNIMARC formats, ISBD, conceptual models for bibliographic and authority data, as well as following up the convergences of heritage standards, models and cataloguing rules combined with unavoidable engagement with implementation of current technologies in catalogues, but

also her vision of the development of the national cataloguing rules for resource description and access in libraries, archives and museums in the emerging linked open data technology. As an excellent pedagogue she guided her younger colleagues, students and doctorands, notably Ana Vukadin, into the dynamic field of standardisation, and thus ensured the future of this work, which could perhaps, without exaggerating, be called her “life work”.